

Jacek Kosonoga

Uczelnia Łazarskiego, Polska

e-mail: jacek.kosonoga@lazarski.pl

ORCID: 0000-0001-7348-944X

Sławomir Żółtek

Uniwersytet Warszawski, Polska

e-mail: s.zoltek@wpia.uw.edu.pl

ORCID: 0000-0002-3918-1588

KARNOPROCESOWA OCHRONA CZŁONKÓW PERSONELU MEDYCZNEGO LUB OSÓB PRZYBRANYCH IM DO POMOCY (ART. 276A K.P.K.)

CRIMINAL PROCEDURE PROTECTION OF MEMBERS OF THE MEDICAL STAFF OR PERSONS CHOSEN TO HELP THEM (ARTICLE 276A K.P.K.)

Abstract

The subject of the article is a new preventive measure introduced last year in Article 276a of the Polish Code of Criminal Procedure for the protection of the medical staff or persons chosen to help them. Authors discuss in detail the need for such a measure, its purpose and functions, the level of protection it offers, the basic grounds for its application, the various type of injunctions associated with the preventive measure, the associated surety or financial guarantee, and the period of time for which such an injunction may remain in force as well as the authorities applying the preventive measure. Due to the scale of comments, often critical, the issue discussed in the article may turn out to be useful for both legal practitioners and theoreticians.

KEYWORDS

criminal proceedings, preventive measures, injunctions, crime, medical staff

SŁOWA KLUCZOWE

proces karny, środki zapobiegawcze, zakazy, przestępstwo, personel medyczny

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Na przestrzeni ostatnich lat zarysowała się wyraźna już tendencja do zwiększania katalogu środków zapobiegawczych. Kolejnym tego przejawem jest ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw¹, na mocy której do Kodeksu postępowania karnego² wprowadzono nowy wolnościowy środek zapobiegawczy stanowiący w istocie swoistą karno-procesową ochronę określonej kategorii pokrzywdzonych.

Zgodnie z art. 276a § 1 k.p.k. środek zapobiegawczy może zostać orzeczony wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego, w związku z wykonywaniem przez niego czynności opieki medycznej lub osoby przybranej personelowi medycznemu do pomocy w związku z wykonywaniem tych czynności i polega na zakazie zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, zakazie kontaktów lub zakazie publikacji, w tym za pośrednictwem systemów informatycznych lub sieci telekomunikacyjnych treści godzących w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego. Zakazy te mogą zostać połączone z określeniem poręczenia majątkowego. Do poręczenia majątkowego mają zastosowanie przepisy art. 266–270 k.p.k., z tym że stanowiące przedmiot poręczenia wartości majątkowe lub zobowiązania ulegają przypadkowi albo ściągnięciu również w razie niezastosowania się do zakazów (art. 276a § 2 k.p.k.). Omawiany środek zapobiegawczy można orzec także wobec oskarżonego o przestępstwo, o którym mowa w art. 190a k.k.³, popełnione z powodu wykonywanego przez pokrzywdzonego zawodu (art. 276a § 1a k.p.k.).

¹ Dz.U. z 2020 r., poz. 568; dalej: ustawa z dnia 31 marca 2020 r.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 534, z późn. zm.); dalej: k.p.k.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444, z późn. zm.); dalej: k.k.

W istocie przewidziano zatem dwie sytuacje procesowe pozwalające na zastosowanie omawianego środka uzależnione od rodzaju popełnionego przestępstwa. W pierwszym przypadku chodzi o każde przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego lub osoby mu przybranej do pomocy, w związku z wykonywaniem przez niego czynności opieki medycznej. W drugim jedynie o przestępstwo tzw. stalkingu i kradzieży tożsamości (art. 190a k.k.), tyle że popełnione w związku z wykonywaniem przez pokrzywdzonego jakiegokolwiek zawodu.

Bez bliższej analizy nasuwa się stwierdzenie, że środek z art. 276a k.p.k. nie tyle zabezpiecza prawidłowy tok postępowania karnego, co chroni bądź to konkretną grupę – członków personelu medycznego, bądź to wszystkie osoby wykonujące jakiś zawód, w sytuacji popełnienia na ich szkodę określonego przestępstwa. Już chociażby z tego punktu widzenia jest to interesujące zagadnienie prawne o zdecydowanie interdyscyplinarnym charakterze, niepozbawione przy tym złożoności teoretycznej, jak również walorów praktycznych. Do rozważań skłania nie tylko samo *ratio legis* wprowadzonych rozwiązań, ale także poprawność systemowego usytuowania regulacji wprowadzających swoistą ochronę prawną dla określonej grupy zawodowej. Jest kwestią dyskusyjną, zwłaszcza to, czy powinny to być przepisy Kodeksu postępowania karnego, a zwłaszcza środki zapobiegawcze. Oceny wymaga także wyraźna już tendencja do rozbudowywania katalogu tych ostatnich i, co się z tym wiąże, wykraczania poza ich ściśle procesowe funkcje. Otwarte pozostaje również pytanie, na ile normy stanowiące w założeniu gwarancję prawidłowego toku procesu karnego powinny oddziaływać na inne dziedziny prawa.

FUNKCJE ŚRODKA ZAPOBIEGAWCZEGO

W doktrynie procesu karnego prezentowane są różne klasyfikacje funkcji środków zapobiegawczych. Niezależnie od przyjmowanych kryteriów podziału⁴ powszechnie wyróżnia się jednak funkcje ściśle procesowe oraz funkcje pozaprocesowe. Te pierwsze mają być realizowane w toczącym się postępowaniu, drugie z kolei nie wiążą się z danym procesem i niejako wykraczają poza jego ramy;

⁴ Szerzej na temat funkcji środków zapobiegawczych zob. J. Kosonoga, *Funkcje środków zapobiegawczych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 4, s. 111–127; J. Tylman, *Funkcje tymczasowego aresztowania*, (w:) M. Domagała (red.), *Zagadnienie prawa konstytucyjnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Szymczaka*, Łódź 1994, s. 273–274; E. Bieńkowska, R. Pryżak, J. Skupiński, *O potrzebie badań nad problematyką tymczasowego aresztowania*, „Państwo i Prawo” 1986, z. 3, s. 86.

są jednak najczęściej akcesoryjne w stosunku do funkcji procesowych⁵. Biorąc z kolei pod uwagę treść art. 249 k.p.k., rozróżnia się funkcje zabezpieczającą i prewencyjną. Funkcja zabezpieczająca polega na zabezpieczeniu prawidłowego toku procesu, funkcja prewencyjna pozwala natomiast na zapobiegnięcie popełnieniu nowego ciężkiego przestępstwa (art. 249 § 1 k.p.k.).

Istota i charakter prawny omawianego środka nie pozwalają na przyjęcie, że służy on zabezpieczeniu prawidłowego toku procesu przez to, że eliminuje obawę ucieczki lub ukrycia się oskarżonego. Niewiele wnosi także w zakresie ograniczenia obawy matactwa. Wprawdzie można sobie wyobrazić, że zabezpiecza on prawidłowy tok procesu w ten sposób, że zmniejsza ryzyko wpływania oskarżonego na zeznania pokrzywdzonego (zakaz zbliżania się, zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym), lecz – *de lege lata* – analogiczne ograniczenia są możliwe w ramach dozoru Policji. Ustawa procesowa nie wyłącza także połączenia dozoru Policji z poręczeniem majątkowym.

Jedyna nowość, jak wynika z treści art. 276a k.p.k., sprowadza się do wyrażonej wprost możliwości orzeczenia zakazu publikowania określonych treści. Funkcja środka zapobiegawczego w tej postaci wydaje się jednak równie wątpliwa. W szczególności mało prawdopodobne jest to, aby zakaz tego rodzaju zapewniał prawidłowy tok procesu. Powiązanie zakazu z utrudnianiem w sposób bezprawny prowadzonego postępowania nie wydaje się możliwe w praktyce. Dużo łatwiej wyobrazić sobie prewencyjne oddziaływanie tego zakazu polegające na zapobieganiu popełnienia nowego przestępstwa. Słusznie jednak wskazuje się w literaturze, że zgodnie z art. 249 § 1 k.p.k. cel prewencyjny wiąże się z ryzykiem popełnienia nowego, ciężkiego przestępstwa, zaś art. 258 § 3 k.p.k. doprecyzowuje, że chodzi o przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu publicznemu. Tymczasem przestępstwa popełniane przez publikowanie treści naruszających prawnie chronione dobra pokrzywdzonego nie będą zwykle – mając na uwadze ustawowe zagrożenie – ani ciężkie, ani skierowane przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu publicznemu, nawet przy założeniu, że może to być również dodatkowy przedmiot ochrony⁶. Także prewencyjna funkcja zakazu nie znajduje zatem oparcia w podstawach jego stosowania.

Omawiany środek realizuje natomiast pozaprocesową funkcję ochronną w stosunku do określonej kategorii pokrzywdzonych. Jak już wspomniano, wprowadzając go, ustawodawca zdecydował się na swoistą procesową ochronę dwóch

⁵ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2014, s. 890; D. Tarnowska, *Pozaprocesowa funkcja środków zapobiegawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 11, s. 77; A. Szumski, *Funkcja prewencyjna tymczasowego aresztowania*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7–8, s. 140 i n.; J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002, s. 49 i n.; M. Wołowicz, *Funkcja diagnostyczna tymczasowego aresztowania*, „Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne” 1980, nr 11, s. 187.

⁶ A. Lach, *Ochrona wykonywania zawodu jako nowy środek zapobiegawczy w kodeksie postępowania karnego*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2021, nr 2, s. 64.

kategorii podmiotów: członków personelu medycznego i osób do pomocy im przybranych, jeżeli do popełnienia przestępstwa na ich szkodę doszło w związku z wykonywaniem przez nich czynności opieki medycznej oraz osób wykonujących jakiegokolwiek zawód w sytuacji, gdy zostali pokrzywdzeni przestępstwem stalkingu lub kradzieży tożsamości popełnionym z powodu wykonywanego przez nich zawodu.

Zarówno pojęcie „personel”, jak i wyrażenie „medyczny” nie zostały bliżej określone normatywnie. W znaczeniu słownikowym „personel” to: zespół osób zatrudnionych w jakiejś instytucji, związanych wspólną pracą zawodową; obsada, kadra, pracownicy, załoga⁷, z kolei „medyczny” oznacza tyle, co: związany z medycyną, dotyczący medycyny, odnoszący się do medycyny⁸.

Z motywów ustawodawczych jednoznacznie wynika zamiar szerokiego ujęcia zakresu znaczeniowego terminu „personel medyczny”. Jak podkreślono, jest ono celowo szersze niż sformułowania „lekarz” lub „pielęgniarka”, aby zapewnić ochronę prawnokarną wszelkim osobom wykonującym czynności opieki medycznej. Ochrona ta nie jest zależna również od miejsca pracy personelu, tj. czy jest to publiczny czy prywatny zakład opieki zdrowotnej⁹. Pojęcia tego nie można tym samym ograniczyć wyłącznie do osób wykonujących zawody medyczne w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy o działalności leczniczej¹⁰, czyli osób uprawnionych na podstawie odrębnych przepisów do udzielania świadczeń zdrowotnych oraz osób legitymujących się nabyciem fachowych kwalifikacji do udzielania świadczeń zdrowotnych w określonym zakresie lub w określonej dziedzinie medycyny. W orzecznictwie administracyjnym wprost zresztą twierdzi się, że pojęcia „personel medyczny” nie można utożsamiać z definicją „zawód medyczny” zawartą w ustawie o działalności leczniczej¹¹. Poza przedstawicielami zawodów medycznych w skład personelu medycznego wchodzi zatem także inne osoby wykonujące świadczenia opiekuńcze, pielęgnacyjne, paliatywne, hospicyjne itp. Przedstawicielami zawodów medycznych¹² są

⁷ H. Zgółkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 28, Poznań 2000, s. 181.

⁸ S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. IV, Warszawa 2003, s. 793.

⁹ Uzasadnienie projektu autopoprawki do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy IX kadencji nr 299A), s. 15, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=299> (dostęp: 12.07.2021 r.).

¹⁰ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 711, z późn. zm.); dalej: ustawa o działalności leczniczej.

¹¹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 13 grudnia 2011 r., III SA/Lu 653/11, LEX nr 1102241.

¹² Szerzej zob. M. Brzozowska-Kruczek, *Zawody medyczne*, Warszawa 2013, s. 200 i n.; D. Karkowska, *Zawody medyczne*, Warszawa 2012, s. 129 i n.; B. Sygit, D. Wąsik, *Prawo ochrony zdrowia*, Warszawa 2016, s. 159 i n.

natomiast m.in.: lekarz i lekarz dentysta¹³, pielęgniarka i położna¹⁴, psycholog¹⁵, felczer¹⁶, diagnosta laboratoryjny¹⁷, ratownik medyczny¹⁸, farmaceuta¹⁹, fizjoterapeuta²⁰, neuroterapeuta²¹ itp.

Za szerokim rozumieniem terminu „personel medyczny” w sposób pośredni przemawia fakt objęcia ochroną również osób przybranych temu personelowi do pomocy. Przez to pojęcie należy rozumieć osoby, które na polecenie lub prośbę członka personelu medycznego wykonują związane z jego zadaniami czynności, ale same do personelu medycznego nie należą. Kwestią budzącą wątpliwości może być natomiast to, czy osobą przybraną do pomocy może być jedynie ten, kto został do niej formalnie wyznaczony, czy również ten, który samodzielnie podjął się takiej pomocy. Wprawdzie zwrot „przybrać” oznacza m.in. „przyjąć coś na siebie”²², to jednak użyte w art. 276a k.p.k. sformułowanie przymiotnikowe „przybrana” ogranicza zakres osób do tych, którym funkcja pomocnicza została w określonych okolicznościach powierzona. Nie będą to zatem osoby, które podjęły się pomocy bez wiedzy lub tym bardziej wbrew woli członka personelu. Nie sposób uznać za osobę przybraną kogoś, kto nie jest akceptowany przez wykonującego czynność²³. W literaturze zasadnie dopuszcza się natomiast tzw. pomoc zaofiarowaną, która polega na samoistnym podjęciu się pomocy przez daną osobę, bez prośby ze strony członka personelu medycznego (np. przez przechodnia podczas akcji ratunkowej) i zaakceptowania tego, nawet w sposób

¹³ Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 790); dalej: ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty.

¹⁴ Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 479); dalej: ustawa o zawodach pielęgniarki i położnej.

¹⁵ Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1026); L. J. Żukowski, *Psycholog a zawody medyczne*, „Prawo i Medycyna” 2017, nr 1, s. 6–18.

¹⁶ Ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zawodzie felczera (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 742).

¹⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 866).

¹⁸ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 882, z późn. zm.).

¹⁹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1419, z późn. zm.).

²⁰ M. Paszkowska, *Podstawy prawne rehabilitacji medycznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 5, s. 14.

²¹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z dnia 8 października 2013 r., I SA/Sz 464/13, LEX nr 1382020.

²² H. Zgółkowska (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 24, Poznań 2002, s. 186.

²³ B. J. Stefańska, (w:) R. A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 1583.

dorozumiany przez tego ostatniego²⁴. W zależności od okoliczności osobą przybraną do pomocy może być np. osoba pomagająca przenieść lub przetransportować pacjenta, wolontariusz opiekujący się pacjentem, osoba podtrzymująca kroplówkę w czasie udzielania pomocy przez jednostkę pogotowia ratunkowego, osoba zabezpieczająca teren zdarzenia itp. Nie traci przymiotu przybranej osoba, której w efekcie nie powierzono żadnej czynności. Istotne jest, że została przybrana do pomocy personelowi medycznemu.

W przypadku pokrzywdzonych przestępstwem stalkingu lub kradzieży tożsamości ochroną wynikającą z analizowanego przepisu objęte są osoby wykonujące zawód, z powodu wykonywania którego popełniono na ich szkodę przestępstwo. Przez pojęcie zawodu w orzecznictwie rozumie się natomiast zajęcia zarobkowe wymagające określonych umiejętności, które są najczęściej potwierdzone urzędowo (dyplom, świadectwo kwalifikacji itd.)²⁵.

Pewne wątpliwości może budzić, czy inna osoba, o której mowa w art. 276a § 1a k.p.k., to osoba wykonująca każdy zawód, czy jedynie zawód pozwalający na zaliczenie jej do kategorii personelu medycznego w rozumieniu art. 276a § 1 k.p.k. Drugi pogląd wydaje się wątpliwy z uwagi na treść art. 276a § 1a k.p.k., w którym ustawodawca nie ograniczył się do kategorii pokrzywdzonych z § 1, nie zawarł również w tym zakresie stosownego odwołania do poprzedzającej go jednostki redakcyjnej. Przeciwnie, w treści § 1a znajduje się odesłanie ograniczone wyłącznie do „środka zapobiegawczego, o którym mowa w § 1”. Tym samym należy przyjąć, że w pozostałym zakresie, a więc także w zakresie podmiotowym, regulacja ma charakter autonomiczny i nie należy jej wiązać z zawodami i osobami wskazanymi w art. 276a § 1 k.p.k. Ważne jest jedynie, aby osoba, wobec której będzie stosowany środek zapobiegawczy popełniła przestępstwo stalkingu lub kradzieży tożsamości (art. 190a k.k.) z powodu zawodu wykonywanego przez pokrzywdzonego. Poprawność takiego rozumowania potwierdzają motywy ustawodawcze, w których jednoznacznie wskazano, że: „Zasadniczym celem projektowanej regulacji jest ochrona tych grup zawodowych, które są szczególnie narażone na różne formy przestępczego nękania. Do takich grup należy zaliczyć m.in. nauczycieli oraz innych pracowników szkolnictwa i edukacji (...) górników i ich rodziny lub pracowników domów opieki społecznej i hospicjów”²⁶.

W ograniczonym zakresie omawiany środek zapobiegawczy pełni także funkcję ochronną w stosunku do osób najbliższych dla oskarżonego, albowiem

²⁴ Zob. A. Lach, (w:) V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 1107; A. Barczak-Oplustil, M. Iwański, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 212–277d*, t. II, cz. 1, Warszawa 2017, s. 148; J. Lachowski, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, Warszawa 2017, s. 11; B. J. Stefańska, (w:) R. A. Stefański (red.), *Kodeks...*, s. 1583.

²⁵ Szerzej J. A. Kulesza, (w:) M. Melezini (red.), *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, Warszawa 2016, s. 591 i n.

²⁶ Druk sejmowy IX kadencji nr 382, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=382> (dostęp: 12.07.2021 r.).

ochrona ich interesów stanowi okoliczność, którą należy uwzględnić, przedłużając jego stosowanie (por. art. 276a § 4 k.p.k.).

PODSTAWY STOSOWANIA ZAKAZÓW

A. ZWALCZANIE EPIDEMII KORONAWIRUSA A ZAKRES STOSOWANIA ZAKAZÓW

Nie można podzielić generalnego poglądu, iż skoro ustawa z dnia 31 marca 2020 r., na podstawie której wprowadzono omawiany środek zapobiegawczy, ma charakter ograniczony i odnosi się wyłącznie do działań związanych i służących zwalczaniu COVID-19, to przepis art. 276a k.p.k. ma zastosowanie jedynie w zakresie, w jakim służy to zapobieganiu wystąpienia i rozprzestrzeniania oraz zwalczaniu zakażenia oraz choroby zakaźnej wywołanej wirusem SARS-CoV-2. Nie może być natomiast stosowany w postępowaniach nie dotyczących zwalczania i przeciwdziałania epidemii koronawirusa²⁷. Przepis art. 1 ustawy z dnia 31 marca 2020 r., z którego wywodzi się taki wniosek, określa jedynie zakres przedmiotowy ustawy i nie modyfikuje przesłanek stosowania środka zapobiegawczego²⁸. Nie wprowadza on normy procesowej uzależniającej dopuszczalność stosowania środka wskazanego w art. 276a k.p.k. od tego, czy postępowanie dotyczy zwalczania i przeciwdziałania epidemii koronawirusa, czy też nie. Postępowanie karne z założenia nie będzie się wiązało z zapobieganiem wystąpienia i rozprzestrzeniania się oraz zwalczaniem zakażenia oraz choroby zakaźnej wywołanej wirusem SARS-CoV-2, ale z kwestią odpowiedzialności karnej określonej osoby. Jego przedmiot i stosowane w jego ramach środki zapobiegawcze pozostają irrelewantne w stosunku do tego rodzaju celów.

B. POPEŁNIENIE OKREŚLONEGO PRZESTĘPSTWA

Możliwość zastosowania omawianego środka zapobiegawczego uzależniono od popełnienia określonego rodzaju przestępstwa. Jak już wspomniano, w rachubę wchodzi bądź to przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego, w związku z wykonywaniem przez niego czynności opieki medycznej, lub osoby przybranej personelowi medycznemu do pomocy w związku z wykonywaniem tych czynności (art. 276a § 1 k.p.k.), bądź to

²⁷ K. Dudka, (w:) K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 549.

²⁸ Por. w tej kwestii § 21 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 238); dalej: r.z.t.p.

o przestępstwo stalkingu (art. 190a § 1 k.k.) lub przestępstwo kradzieży tożsamości (art. 190a § 2 k.k.) popełnione z powodu wykonywanego przez pokrzywdzonego zawodu (art. 276a § 1a k.p.k.).

W pierwszym przypadku bez znaczenia pozostaje rodzaj i waga popełnionego przestępstwa. Może to być przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu, mieniu, czci i nietykalności cielesnej, czy wiarygodności dokumentów. Istotne jest natomiast aby – poza określonym katalogiem pokrzywdzonych – pozostawał związek pomiędzy czynem a wykonywaniem czynności opieki medycznej. Pojęcie to nie zawęży się jedynie do udzielania świadczeń zdrowotnych²⁹. Jest ono bliskoznaczne z pojęciem opieki zdrowotnej. Ta z kolei oznacza całokształt podejmowanych środków i działań mających na celu zapewnienie ochrony zdrowia społeczeństwa. Jest to zatem sfera działalności ściśle związana z funkcjonowaniem szeroko rozumianego systemu opieki zdrowotnej. Najczęściej będzie to jednak udzielanie świadczeń zdrowotnych według określonych ustawowo procedur.

Związek pomiędzy czynem a wykonywaniem czynności opieki medycznej musi mieć charakter przedmiotowo-podmiotowy. Przedmiotowy, ponieważ czynność opieki medycznej, podejmowana przez personel medyczny lub osoby przybrane do pomocy, ma być podstawą przestępczej aktywności sprawcy. Nie chodzi zatem o jakąkolwiek czynność opieki medycznej, a o czynność skonkretyzowaną, rozumianą jako jednostkowe zdarzenie. Podmiotowy, gdyż sprawca musi być świadomy zaistnienia takiej czynności (niekoniecznie tak ją nazywając) i czynność ta powinna być podstawą psychicznego procesu decyzyjnego, zwięźczonego zachowaniem wypełniającym znamiona czynu zabronionego. Innymi słowy, skonkretyzowana czynność opieki medycznej ma być bezpośrednią przyczyną, motywacją do działania przestępnego.

Ustawodawca nie wprowadził wymogu, aby czynności sprawcze zostały przez sprawcę podjęte podczas wykonywania czynności opieki medycznej albo w miejscu ich wykonywania, mają być jedynie z nią w związku. O ile należy wykluczyć zachowania przypadające przed podjęciem czynności opieki medycznej (brak realizacji wymogu przedmiotowego), to nie ma przeszkód, aby wykazać związek, w rozumieniu art. 276a § 1 k.p.k., po wystąpieniu takiej czynności. Przykładowo, podstawą do orzeczenia omawianego środka mogą być przestępne zachowania skierowane przeciwko lekarzowi w miejscu jego zamieszkania, po uprzednio przeprowadzonej przez niego operacji. Innymi słowy, w treści art. 276a § 1 k.p.k. nie zastrzeżono wymogu faktycznej koincydencji czasowej czy przestrzennej pomiędzy działaniem oskarżonego a czynnością opieki medycznej. Potwierdzeniem słuszności powyższego twierdzenia może być chociażby art. 11 ust. 2 ustawy o zawodach pielęgniarki i położnej, gdzie jednoznacznie przyjęto, że pielęgniarka i położna korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych w związku z wykonywaniem czynności polegających

²⁹ Por. art. 2 ust. 1 pkt 10 ustawy o działalności leczniczej.

na udzielaniu świadczeń zdrowotnych, ale jedynie podczas ich udzielania. Jak wskazano w treści art. 276a § 1 k.p.k., takie ograniczenie czasowe nie zostało przewidziane.

Jeżeli chodzi o drugą kategorię przestępstw, to należy zauważyć, że w art. 276 § 1a k.p.k. ustawodawca odsyła do całej treści art. 190a k.k., nie zawężając tego do określonej jednostki redakcyjnej, co oznacza, że odwołanie w nim zawarte obejmuje zarówno przestępstwa w typie podstawowym stalkingu (art. 190a § 1 k.k.) oraz kradzieży tożsamości (art. 190a § 2 k.k.), jak i typy kwalifikowane tych przestępstw (art. 190a § 3 k.k.). Wprawdzie w motywach ustawodawczych wskazuje się jedynie na przestępstwo stalkingu (art. 190a § 1 k.k.)³⁰, to jednak z treści art. 276a § 1a k.p.k. takiego wniosku wyprowadzić nie sposób.

Wskazany przepis stanowi, że przestępstwo ma być popełnione „z powodu” wykonywanego przez pokrzywdzonego zawodu. Jest to kwalifikowany wymóg w porównaniu ze „związkiem”, o którym mowa w art. 276a § 1 k.p.k. Wyrażenie to wskazuje bowiem, że warunkiem koniecznym jest kierowanie się sprawcy powodem rozumianym jako psychiczny proces decyzyjny o charakterze intelektualnym, u którego podłoża leży niechęć, dezaprobata, a nawet pogarda dla danego zawodu wykonywanego przez pokrzywdzonego. Czyn sprawcy niekoniecznie też musi zostać popełniony podczas lub w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych. Działanie „z powodu” nie wyklucza zatem zachowań sprawcy ingerujących także w prywatne życie pokrzywdzonego, właśnie z uwagi na wykonywany przez niego zawód.

OGÓLNE PRZESŁANKI STOSOWANIA ŚRODKÓW ZAPOBIEGAWCZYCH

Poza wskazaniem określonej kategorii spraw ustawodawca nie precyzuje w art. 276a k.p.k. dodatkowych podstaw stosowania tego środka. Nie modyfikuje również ogólnych przesłanek orzekania środków zapobiegawczych, co oznacza, że stosując zakazy wskazane w art. 276a k.p.k., należy uwzględnić zarówno tzw. ogólne (art. 249 § 1 k.p.k.), jak i szczególne (art. 258 § 1–3 k.p.k.) przesłanki stosowania tego rodzaju środków³¹.

Nie do końca przekonuje pogląd, iż struktura komentowanego przepisu oraz jego kontekst wskazują, że w art. 276a k.p.k. samodzielnie i wyczerpująco unormowano kwestię podstaw zastosowania tego środka i w tym zakresie przepis

³⁰ Druk sejmowy IX kadencji nr 382, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=382> (dostęp: 12.07.2021 r.).

³¹ Szerzej zob. m.in. J. Kosonoga, *Podstawy stosowania środków zapobiegawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 10, s. 26 i n.

ten wyłącza stosowanie art. 258 § 1–3 k.p.k.³². Kwestia ta wydaje się bardziej złożona. Po pierwsze, do ustawowego wyłączenia niektórych szczególnych przesłanek zastosowania środka zapobiegawczego dochodzi – na zasadzie *lex specialis derogat legi generali* – wówczas, gdy przepis szczególny wprost modyfikuje katalog okoliczności wskazanych w art. 258 § 1–3 k.p.k. Ma to miejsce chociażby w przypadku zakazu opuszczania kraju, gdzie przesłanki szczególne ograniczono wyłącznie do uzasadnionej obawy ucieczki oskarżonego³³, czy poręczenia społecznego, skoro może ono nastąpić wyłącznie w razie obawy utrudniania w sposób bezprawny postępowania³⁴, lub nakazu opuszczenia lokalu, gdzie przesłankę z art. 258 § 3 k.p.k. zawężono do obawy, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził³⁵. Z faktu, iż w treści art. 276a k.p.k. wskazano jedynie na rodzaj popełnionego przez oskarżonego przestępstwa i nie wymieniono innych warunków zastosowania tego środka, nie można wywodzić wniosku, iż nie mają zastosowania przesłanki z art. 258 § 1–3 k.p.k. Do przesłanek szczególnych ustawodawca nie odwołuje się ani w przypadku dozoru Policji (art. 275 § 2 k.p.k.), ani w przypadku zakazów z art. 276 k.p.k., co nie oznacza jednak, że nie mają one zastosowania. Po drugie, na możliwość stosowania omawianego środka w oparciu o przesłanki szczególne o charakterze procesowym pośrednio wskazuje art. 276a § 4 k.p.k. nakazujący uwzględniać przy stosowaniu tego środka nie tylko zapewnienie ochrony pokrzywdzonemu, ale także potrzeby związane z zapewnieniem prawidłowego toku procesu.

Odłąbną kwestią jest natomiast pytanie o to, które konkretnie z przesłanek szczególnych mogą mieć zastosowanie w przypadku omawianego środka. Jak już wspomniano, wykazuje on zdecydowanie pozaprocesowy charakter i nie realizuje typowych dla tego rodzaju środków przymusu funkcji, co zdecydowanie zawęża zakres jego zastosowania. Wprawdzie, nie sposób wykluczyć, że zakaz kontaktowania się czy też zbliżania się będzie *in concreto* stosowany z uwagi na uzasadnioną obawę mactwa przejawiającą się w możliwości bezprawnego wpływania na pokrzywdzonego (art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k.), lecz dużo bardziej problematyczne jest wyobrażenie sobie odwoływania się w postanowieniu o zastosowaniu tego

³² R. Koper, (w:) A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 773.

³³ R. A. Stefański, *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1997, s. 182; R. A. Stefański, *Uzasadniona obawa ucieczki podstawą zastosowania zakazu opuszczania kraju*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 5, s. 55–60; odmiennie K. Krasny, *Zakaz opuszczania kraju – uwagi polemiczne*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 5, s. 50–54.

³⁴ R. A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 142.

³⁵ R. A. Stefański, *Środek zapobiegawczy nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2010, nr 3, s. 77 i n.; J. Kosonoga, *Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym jako środek zapobiegawczy (art. 275a KPK)*, (w:) T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa prof. J. Tylmana*, Warszawa 2011, s. 236.

środka zarówno do uzasadnionej obawy ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu (art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k.), jak i grożącej oskarżonemu surowej kary (art. 258 § 2 k.p.k.). Teoretycznie dopuszczalne będzie zastosowanie tego środka z uwagi na uzasadnioną obawę, że oskarżony popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu (art. 258 § 3 k.p.k.). Jednakże w wypadku zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego, a tym bardziej zakazu kontaktowania się, skuteczność tej postaci środka może budzić wątpliwości, skoro jest to jedynie psychologiczna bariera przed działaniem na szkodę pokrzywdzonego. Z kolei w przypadku zakazu publikowania określonych treści obawa popełnienia nowego ciężkiego przestępstwa nie będzie zachodzić ze względu na to, że – jak już wspomniano – przestępstwa popełniane przez publikowanie treści naruszających prawnie chronione dobra pokrzywdzonego nie będą zwykle ani ciężkie, ani skierowane przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu publicznemu³⁶.

ZAKRES OGRANICZEŃ SWOBODY OSKARŻONEGO

A. ZAKAZ ZBLIŻANIA SIĘ

Zakres ograniczeń swobody oskarżonego w związku z zastosowanym środkiem zapobiegawczym polegających na zakazie zbliżania się oraz kontaktowania z pokrzywdzonym należy rozumieć analogicznie do przypadku dozoru Policji.

„Zbliżyć się” w znaczeniu słownikowym oznacza m.in. zmniejszać odległość, przysuwając się do kogoś, czegoś bliżej, podchodzić, podjeżdżać³⁷. Nie chodzi w tym przypadku o zbliżanie się rozumiane jako powstawanie pozytywnych więzi emocjonalnych, czy też stawanie się podobnym do czegoś. Istotne jest natomiast, że zbliżanie się jest inicjowane przez oskarżonego; charakteryzuje je jego aktywność przejawiająca się w tym, że to on zbliża się do kogoś. Chodzi wyłącznie o zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego w postępowaniu, w którym zastosowano środek zapobiegawczy. Zakaz nie może dotyczyć innych osób, np. najbliższych dla pokrzywdzonego.

Zakazanie oskarżonemu zbliżania się do pokrzywdzonego ma jedynie walor psychologiczny. Z założenia ma powstrzymywać go przed wpływaniem zarówno na jego postawę procesową, jak i przed popełnieniem kolejnego przestępstwa na jego szkodę. Efektywność zakazu zwiększyłoby z pewnością połączenie go

³⁶ Tak też A. Lach, *Ochrona wykonywania...*, s. 64.

³⁷ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1981, s. 984; H. Zgółkowska (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 49, Poznań 2004, s. 89.

z elektroniczną kontrolą w ramach dozoru elektronicznego³⁸. Niestety ustawodawca nie zdecydował się na takie rozwiązanie³⁹.

Integralnym elementem zakazu jest wskazanie określonej odległości, jaka tworzy dystans pomiędzy oskarżonym a pokrzywdzonym. Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. nie określa, w jakich jednostkach miary należy ją podawać, pozostawiając to do uznania organu procesowego. Najbardziej racjonalna wydaje się miara podawana w metrach. Odległość ta wyznacza strefę, w której nie wolno przebywać oskarżonemu niezależnie od miejsca, w którym aktualnie znajduje się osoba wskazana w postanowieniu. Chodzi zarówno o miejsce, w którym przebywa ona regularnie (miejsce pracy, uprawiania sportu), jak i każde inne, w którym się znajduje. Ustalając odległość w ramach orzeczonego zakazu zbliżania się, należy uwzględnić specyfikę relacji, w jakich pozostają osoby objęte zakazem, np. bezpośrednie sąsiedztwo, zatrudnienie u tego samego pracodawcy itp. Nie można uznawać za naruszenie zakazu zbliżania się sytuacji, w których zmniejszenie dystansu poniżej zakazanego nastąpiło w sposób niezamierzony przez oskarżonego, np. w razie zupełnie przypadkowego spotkania w sklepie, kinie, czy teatrze⁴⁰.

B. ZAKAZ KONTAKTOWANIA SIĘ

Zakaz kontaktowania się obejmuje każdą formę styczności oskarżonego z pokrzywdzonym lub inną osobą zarówno bezpośrednią, jak i pośrednią. Kontaktować się bowiem to tyle, co stykać, łączyć, nawiązywać znajomość, zetknąć się z kimś⁴¹, ale także stykanie się, styczność, zbliżanie się, łączność umożliwiającą wzajemne oddziaływanie, utrzymywanie kontaktów z ludźmi lub instytucjami⁴².

W rachubę mogą zatem wchodzić takie rodzaje kontaktów jak spotkanie się, bezpośrednia rozmowa, porozumiewanie się na odległość, np. listownie, za pomocą telefonu, Internetu, faksu itp. Nie ma znaczenia, czy kontakt inicjowała osoba, z którą oskarżony nie ma prawa się kontaktować, czy też on sam.

Zakazu tego nie można utożsamiać z zakazem zbliżania się. Jest to rodzajowo odrębne ograniczenie swobody oskarżonego orzekane w ramach tego środka. Nie każde zmniejszenie dystansu do pokrzywdzonego będzie wiązało się z nawiązaniem kontaktu, lecz z pewnością zwiększa jego ryzyko. Stąd też w celu

³⁸ Zob. art. 43b § 3 pkt 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 53, z późn. zm.).

³⁹ Postulat połączenia zakazu zbliżania się z zastosowaniem dozoru elektronicznego zgłaszany był już w literaturze przedmiotu.

⁴⁰ J. Kosonoga, (w:) R. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 683.

⁴¹ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1978, s. 997.

⁴² B. Dunaj (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 2007, s. 240.

wzmocnienia skuteczności środka zapobiegawczego zasadne byłoby kumulowanie obu ograniczeń.

Niezamierzony kontakt – np. włączenie się za pomocą komunikatora do rozmowy, w której uczestniczy także pokrzywdzony, z czego nie zdawał sobie sprawy oskarżony, przypadkowe wysłanie wiadomości adresowanej także do innych osób itp. – nie powinien stanowić naruszenia zakazu. Chodzi jedynie o świadome, intencjonalne nawiązanie albo kontynuowanie zakazanego kontaktu.

Nie wydaje się, aby warunkiem koniecznym zastosowania tego zakazu była zgoda pokrzywdzonego, gdyż może nie chcieć on ograniczenia kontaktów⁴³. Takie zastrzeżenie nie wynika z treści przepisu. Zapewne gdyby intencją ustawodawcy było uzależnienie zastosowania zakazu od zgody pokrzywdzonego, uczyniłby to wprost w treści art. 276a § 1 k.p.k., podobnie jak np. w przypadku skierowania sprawy do mediacji (art. 23a § 1 k.p.k.). Co więcej, *ratio legis* tego zakazu nie sprowadza się wyłącznie do ochrony pokrzywdzonego. Może on służyć także zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania w ten sposób, że ogranicza możliwość mactwa ze strony oskarżonego, przez co zgoda pokrzywdzonego nie powinna być warunkiem *sine qua non* zastosowania tej postaci środka. Znaczenie ma ocena organu procesowego.

C. ZAKAZ PUBLIKACJI OKREŚLONYCH TREŚCI

Zakaz publikacji treści godzących w prawnie chronione dobra pokrzywdzonego – jako kolejne ograniczenie stosowane w ramach omawianego środka – obejmuje zakaz publikowania i innego udostępniania tych treści niezależnie od tego, czy zostały wytworzone przez oskarżonego czy inną osobę, za pośrednictwem internetowych portali, stanowiących usługę świadczoną drogą elektroniczną w rozumieniu ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną⁴⁴.

Pojęcie publikacji zostało prawnie zdefiniowane i oznacza m.in. dzieła zwielokrotnione dowolną techniką w celu rozpowszechnienia, a w szczególności: piśmiennicze (książki, broszury, gazety, czasopisma i inne wydawnictwa ciągłe, druki ulotne, afisze); graficzne i graficzno-piśmiennicze (mapy, plakaty, plany, wykresy, tabele, rysunki, ilustracje); audiowizualne utrwalające dźwięk, obraz

⁴³ Por. R. A. Stefański, *Obowiązki w ramach dozoru Policji*, (w:) A. Przyborska-Klimczak, A. Taracha (red.), *Iudicium et Scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, Warszawa 2011, s. 326–327.

⁴⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 344, z późn. zm. Zgodnie z treścią art. 2 pkt 4 tej ustawy świadczenie usługi drogą elektroniczną stanowi wykonanie usługi świadczonej bez jednoczesnej obecności stron (na odległość), poprzez przekaz danych na indywidualne żądanie usługobiorcy, przesyłanej i otrzymywanej za pomocą urządzeń do elektronicznego przetwarzania, włącznie z kompresją cyfrową, i przechowywania danych, która jest w całości nadawana, odbierana lub transmitowana za pomocą sieci telekomunikacyjnej.

lub obraz i dźwięk (płyty, taśmy, kasety, przezrocza, mikrofilmy, mikrofisz), a także zapisane na informatycznych nośnikach danych oraz oprogramowanie komputerowe⁴⁵. W rachubę wchodzi zarówno ich publikowanie, jak i inne udostępnianie za pośrednictwem portali internetowych.

Wprowadzając tego rodzaju ograniczenie, wzorowano się na zabezpieczeniu stosowanym w sprawach o ochronę dóbr osobistych⁴⁶. Odwoływanie się jednak do konstrukcji zabezpieczenia z art. 755 § 2 k.p.c.⁴⁷ wydaje się zbyt odległą analogią. Po pierwsze, nawet w przypadku sprawy cywilnej o naruszenie dóbr osobistych zakaz publikacji jest ograniczony terminowo i dodatkowo uzależniony od stwierdzenia, że nie sprzeciwia się temu ważny interes publiczny⁴⁸. Środek zapobiegawczy może być natomiast stosowany aż do chwili rozpoczęcia wykonania kary (art. 249 § 4 k.p.k.) i nie jest relatywizowany do interesu publicznego. Poza tym w przypadku sprawy cywilnej sąd ostatecznie rozstrzyga, czy doszło do naruszenia dóbr osobistych na skutek zakazanych publikacji, natomiast w przypadku sprawy karnej nie można wykluczyć, że treść zakazu nie będzie w ogóle przedmiotem rozpoznania w ramach orzekania o odpowiedzialności oskarżonego. Biorąc pod uwagę, że zakaz publikacji treści godzących w prawa pokrzywdzonego nie służy zabezpieczeniu prawidłowego toku procesu, wystarczająca i dużo bardziej wyważona wydaje się w tym przypadku konstrukcja cywilistyczna. Poza tym skoro określone dobra są już prawnie chronione, to pojawia się pytanie o konieczność ich dodatkowego zabezpieczenia środkami, które z założenia mają służyć zupełnie innym, bo procesowym celom. W motywach ustawodawczych nie wykazano niestety, w jakiej relacji pozostają ze sobą regulacje cywilistyczne i procesowokarne i dlatego uznano, że te pierwsze nie są wystarczające⁴⁹.

⁴⁵ Zob. art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 7 listopada 1996 r. o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 545, z późn. zm.).

⁴⁶ Druk sejmowy IX kadencji nr 299-A, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=299-A> (dostęp: 12.07.2021 r.).

⁴⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1575, z późn. zm.).

⁴⁸ Zob. w tej kwestii wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r., K 13/07, OTK-A 2010, nr 9, poz. 98.

⁴⁹ Zgodnie z § 12 r.z.t.p. uzasadnienie projektu ustawy musi spełniać wymagania określone w ustawach, w regulaminie Sejmu i w regulaminie pracy Rady Ministrów. Z kolei z treści § 27 ust. 3 Regulaminu pracy Rady Ministrów (uchwała nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów, M.P. z 2016 r., poz. 1006) jednoznacznie wynika, że uzasadnienie projektu ustawy powinno m.in. wyjaśniać potrzebę i cel wydania ustawy, przedstawiać rzeczywisty stan w dziedzinie, która ma być unormowana, jak również wykazywać różnicę pomiędzy dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym; szerzej zob. E. Tkaczyk, *Pojęcie i rola „uzasadnienia ustawy” w procesie legislacyjnym*, „Przegląd Legislacyjny” 2010, nr 1, s. 11 i n.; J. Wróblewski, *Uzasadnienie aktu prawodawczego*, „Państwo i Prawo” 1987, z. 1, s. 22 i n.

D. KUMULACJA ZAKAZÓW Z PORĘCZENIEM MAJĄTKOWYM

Zakazy przewidziane w art. 276a § 1 k.p.k. mogą zostać połączone z orzeczeniem poręczenia majątkowego. Jak wskazano w motywach ustawodawczych, poręczenie majątkowe ma stanowić dodatkowe zabezpieczenie respektowania zakazów⁵⁰, przez co jednak wypacza sens tego środka zapobiegawczego, który z założenia ma służyć zapobieżeniu utrudniania postępowania przez oskarżonego, nie zaś wzmacniać skuteczność innego środka. Poza tym *de lege lata* nie ma przeszkód do łączenia nieizolacyjnych środków zapobiegawczych.

Ustawodawca przesądził, że stanowiące przedmiot poręczenia wartości majątkowe lub zobowiązania ulegają przepadkowi albo ściągnięciu nie tylko w razie ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, ale również w razie niezastosowania się do zakazów, o których mowa w art. 276a § 1 k.p.k. Poszerzono w ten sposób katalog obligatoryjnego przepadku⁵¹. W przepisie mowa jest o „niezastosowaniu” się do zakazów, co oznacza, że wystarczające jest chociażby jednorazowe zlekceważenie zakazu.

W art. 276a § 2 k.p.k. użyto niefortunnego zwrotu „określa się” poręczenie, podczas gdy w istocie chodzi o jego orzeczenie. Nie wystarczy bowiem określić wysokość poręczenia (por. art. 266 § 2 k.p.k.), konieczne jest jego zastosowanie, czyli orzeczenie jako dodatkowego środka.

TRYB I OKRES STOSOWANIA ŚRODKA

Zgodnie z art. 276a § 1 i 2 k.p.k. przewidziany w nim środek stosowany jest fakultatywnie, niezależnie od zarzucanego sprawcy przestępstwa. Może on być stosowany tak przez prokuratora, jak i przez sąd zależnie od fazy postępowania i długości trwania zakazów. Z art. 276a § 4 k.p.k. wynika, że czas stosowania zakazów określa się, uwzględniając potrzeby w zakresie zabezpieczenia prawidłowego biegu postępowania karnego oraz zapewnienia odpowiedniej ochrony pokrzywdzonemu lub osobom mu najbliższym. Odwołanie się przez ustawodawcę do potrzeby ochrony osób najbliższych pokrzywdzonego wydaje się w tym przypadku niespójne z konstrukcją tego środka. Skoro bowiem ochrona takich osób nie jest brana pod uwagę w przypadku stosowania środka, to tym bardziej nie powinna mieć znaczenia w przypadku jego przedłużenia.

Jak wynika z art. 276a § 5 k.p.k., organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może orzekać zakazy na łączny okres do 6 miesięcy. Ich przedłużenie

⁵⁰ Zob. druk sejmowy IX kadencji nr 382, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=382> (dostęp: 12.07.2021 r.).

⁵¹ Odmienne K. Dudka, (w:) K. Dudka (red.), *Kodeks...*, s. 550.

możliwe jest wyłącznie na podstawie orzeczenia sądu rejonowego, w którego okręgu prowadzone jest postępowanie. Wydanie takiego orzeczenia jest uzależnione od inicjatywy (wniosku) prokuratora. Nie ma przeszkód, aby prokurator wnioskował do sądu, a sąd orzekał przedłużenie zakazów wielokrotnie. Sąd orzeka wówczas na posiedzeniu w składzie jednego sędziego (odpowiednio art. 96 k.p.k. oraz art. 31 § 1 k.p.k.). Tryb i zasady przedłużania okresu stosowania zakazów uregulowano jedynie na etapie postępowania przygotowawczego.

Na postanowienie w przedmiocie zastosowania omawianego środka zapobiegawczego służy zażalenie na zasadach ogólnych określonych w art. 252 § 1 i 2 k.p.k.

UWAGI KOŃCOWE

Sama idea zwiększenia katalogu nieizolacyjnych środków zapobiegawczych jest bez wątpienia słuszna. Nie trzeba szerzej dowodzić, że im bardziej rozbudowany system środków o charakterze wolnościowym, tym większe możliwości zabezpieczenia prawidłowego toku procesu bez konieczności izolowania oskarżonego. Zwłaszcza jeżeli weźmie się pod uwagę, że w ramach potrzeb procesowych środki te można w zasadzie dowolnie konfigurować i kumulować. Istnienie zatem możliwie szerokiego systemu środków wolnościowych jest podstawowym gwarantem stworzenia efektywnej alternatywy dla tymczasowego aresztowania, które ciągle stanowi istotną zmienną kształtującą współczynnik prizonizacji w Polsce. Omawiany środek zapobiegawczy w bardzo ograniczonym zakresie będzie jednak spełniał funkcję procesową i ma wyraźnie pozaprocesowy charakter. Nie tylko dubluje on istniejące regulacje, ale także ma bardzo wąski zakres zastosowania. Pełni bardziej funkcję ochronną w stosunku do określonej wąskiej kategorii pokrzywdzonych, niż służy potrzebie zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Powstaje w związku z tym pytanie o sens wprowadzania tego rodzaju ograniczeń w ramach środków zapobiegawczych, tym bardziej że twórcy Kodeksu postępowania karnego wyraźnie deklarowali odejście od pozaprocesowych funkcji tych środków, jednoznacznie opowiadając się za typowo procesowym ich charakterem⁵².

Nie negując bynajmniej słuszności samej koncepcji, która przyświecała ustawodawcy, być może zamiast wprowadzać doraźne środki przymusu procesowego skierowane na „zapewnienie szczególnej ochrony pracownikom służby zdrowia, którzy są narażeni na ataki zarówno słowne, jak i fizyczne w związku ze swoją

⁵² *Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 419–420.

pracą”⁵³, należałoby przemyśleć rozszerzenie ochrony przysługującej funkcjonariuszowi publicznemu na szeroko rozumiany personel medyczny⁵⁴ bądź też poszukiwać takiej ochrony na drodze odpowiednich nakazów lub zakazów o charakterze administracyjnym. Wprowadzanie do Kodeksu postępowania karnego środków zapobiegawczych chroniących specyficzne grupy zawodowe jest wątpliwe. Na podobnych zasadach można bowiem postulować ochronę innych zawodów (kierowców komunikacji miejskiej, listonoszy, nauczycieli), które również w czasach epidemii są szczególnie narażone. Dodatkowo wątpliwości budzi fakt powoływania się w motywach ustawodawczych na zjawisko epidemii, które z założenia ma charakter przemijalny, zaś istota regulacji kodeksowej zakłada pewność i trwałość określonych relacji i stosunków społecznych.

Od strony redakcyjnej art. 276a k.p.k. nie jest jednoznaczny i może budzić wątpliwości interpretacyjne. Z przeprowadzonej analizy wynika m.in. że – w zakresie podstaw stosowania tego środka – nieuprawnione jest twierdzenie, iż ustawa nowelizująca zwięża zakres jego zastosowania wyłącznie do przypadków związanych ze zwalczaniem i przeciwdziałaniem epidemii koronawirusa. Nie sposób również zgodzić się z poglądem, iż w art. 276a k.p.k. samodzielnie i wyczerpująco unormowano kwestię podstaw zastosowania tego środka i w tym zakresie przepis ten wyłącza stosowanie art. 258 § 1–3 k.p.k. Zastosowanie opisywanego środka zapobiegawczego w warunkach określonych w art. 276a § 1 k.p.k. wymaga popełnienia przez sprawcę dowolnego przestępstwa, którego motywem będzie konkretna czynność opieki medycznej, zaś w warunkach określonych w art. 276a § 1a k.p.k., popełnienia przestępstwa stalkingu lub kradzieży tożsamości, u którego podstaw leży negatywny stosunek sprawcy do zawodu wykonywanego przez pokrzywdzonego.

Ograniczenie swobody oskarżonego w postaci zakazu zbliżania się i kontaktowania się należy interpretować analogicznie do dozoru Policji. Wymagającą odnotowania nowością jest natomiast wprowadzenie zakazu publikowania określonych treści. Możliwość procesowej reakcji na publikacje godzące w prawa pokrzywdzonego jest bez wątpienia problemem ważkim i godnym przemyślenia. Nie wydaje się jednak, że powinno to odbywać się w ramach środków zapobiegawczych. Być może ewentualność taką należałoby przewidzieć w przepisach dotyczących zabezpieczenia bądź też wiązać ją z określoną kategorią spraw (np. dotyczących przestępstwa przeciwko czci). Każdorazowo jednak należałoby wykazać, że dotychczas istniejące regulacje prawne, w tym także cywilistyczne, są w tym względzie niewystarczające.

⁵³ Zob. druk sejmowy IX kadencji nr 382, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=382> (dostęp: 12.07.2021 r.).

⁵⁴ Zob. w tej kwestii art. 44 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2016 r., I KZP 24/15, OSNKW 2016, nr 7, poz. 42.

REFERENCES

- Barczak-Oplustil A., Iwański M., (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 212–277d*, t. II, cz. 1, Warszawa 2017
- Bieñkowska E., Pryżak R., Skupiński J., *O potrzebie badań nad problematyką tymczasowego aresztowania*, „Państwo i Prawo” 1986, z. 3
- Brzozowska-Kruczek M., *Zawody medyczne*, Warszawa 2013
- Czarny-Drożdżek E., *Zakaz publikacji jako zabezpieczenie powództwa w sprawach cywilnych skierowanych przeciwko prasie*, „Przegląd Sądowy” 2014, nr 1
- Dudka K., (w:) K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020
- Dudka K., Paluszkiewicz H., *Postępowanie karne*, Warszawa 2021
- Eichstaedt K., (w:) D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz zaktualizowany*, t. I, LEX/el. 2021
- Grajewski J., *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2012
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2014
- Izydorczyk J., *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002
- Karkowska D., *Zawody medyczne*, Warszawa 2012
- Koper R., (w:) A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020
- Kosonoga J., *Dozór Policji jako środek zapobiegawczy w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008
- Kosonoga J., *Funkcje środków zapobiegawczych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 4
- Kosonoga J., *Inne ograniczenia swobody niezbędne do wykonywania dozoru Policji*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 4
- Kosonoga J., *Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym jako środek zapobiegawczy (art. 275a KPK)*, (w:) T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa prof. J. Tylmana*, Warszawa 2011
- Kosonoga J., *Podstawy stosowania środków zapobiegawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 10
- Kosonoga J., (w:) R. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2019
- Krasny K., *Zakaz opuszczania kraju – uwagi polemiczne*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 5
- Kulesza J. A., (w:) M. Melezini (red.), *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, Warszawa 2016
- Kulik M., (w:) P. Daniluk. (red.), *Środki karne, przepadek i środki kompensacyjne w znowelizowanym kodeksie karnym*, Warszawa 2017
- Lach A., *Ochrona wykonywania zawodu jako nowy środek zapobiegawczy w kodeksie postępowania karnego*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2021, nr 2
- Lach A., *Prewencja indywidualna w procesie karnym*, Warszawa 2020
- Lach A., (w:) V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020

- Lachowski J., (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, Warszawa 2017
- Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami*, Warszawa 1997
- Paszkowska M., *Podstawy prawne rehabilitacji medycznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 5
- Stefańska B. J., (w:) R. A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020
- Stefański R. A., *Obowiązki w ramach dozoru Policji*, (w:) A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha (red.), *Iudicium et Scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, Warszawa 2011
- Stefański R. A., *Środek zapobiegawczy nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2010, nr 3
- Stefański R. A., *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1997
- Stefański R. A., *Uzasadniona obawa ucieczki podstawą zastosowania zakazu opuszczania kraju*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 5
- Sygit B., Wąsik D., *Prawo ochrony zdrowia*, Warszawa 2016
- Szumski A., *Funkcja prewencyjna tymczasowego aresztowania*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7–8
- Tarnowska D., *Pozaprocesowa funkcja środków zapobiegawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 11
- Tkaczyk E., *Pojęcie i rola „uzasadnienia ustawy” w procesie legislacyjnym*, „Przegląd Legislacyjny” 2010, nr 1
- Tylman J., *Funkcje tymczasowego aresztowania*, (w:) M. Domagała (red.), *Zagadnienie prawa konstytucyjnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Szymczaka*, Łódź 1994
- Wołowicz M., *Funkcja diagnostyczna tymczasowego aresztowania*, „Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne” 1980, nr 11
- Wróblewski J., *Uzasadnienie aktu prawodawczego*, „Państwo i Prawo” 1987, z. 1
- Żukowski L. J., *Psycholog a zawody medyczne*, „Prawo i Medycyna” 2017, nr 1